

SØR-SUDAN, INGEN FRED I SIKTE?

1. Bakgrunn

For å skjønne hvorfor så mye går så galt i Sør-Sudan, må man etter min mening kjenne både hovedtrekk i historien minst fra 2005 og årsakene til borgerkrigen som har herjet folk og land siden desember 2013. Den nye fredsavtalen som skal tre i kraft 12. mai, kan også denne gang mislykkes. Skulle det skje, er årsakene å finne i historien og ledernes kamp om makt og misbruken av makt for personlig berikelse. Det er det jeg vil formidle i denne artikkelen.

Fredsavtalen for Sudan fra 2005 hadde en overgangsperiode på 6 år og to alternative løsninger

Den ene var at Sudan skulle fortsette som en samlet stat etter at demokratiske valg var gjennomført, men da med en ny grunnlov som sikret den nye statens sekulære karakter og et demokratisk styresett. For å få dette til måtte regimet i Khartoum og SPLM bestrebe seg på å føre en politikk som gjorde fortsatt enhet attraktiv både for folkegruppene i sør og alle andre deler av landet. Frie demokratiske valg under internasjonal overvåking skulle finne sted seinest våren 2011.

SPLMs leder gjennom hele frigjøringskampen fra 1983 til 2005, John Garang, var en sterk tilhenger av en slik løsning, men han omkom i det som omtales som en helikopterulykke, 30. juli 2005. I Sør-Sudan er det folk med store kunnskaper fra ulykkesstedet som hevder at det ikke var en ulykke, men et nøye planlagt mord. Jeg har hatt samtaler med flere av kildene og tror på dem. En av dem var den første på ulykkesstedet og deretter medlem av den internasjonale kommisjonen som gransket ulykken.

Med Garangs død ble den sterkeste talsmannen for fortsatt enhet borte. Både i makteliten i Khartoum og i deler av maktalliansene i SPLM var det mektige motstandere av Garangs linje. Etter Garangs død fikk sentrale tilhengere av fredsavtalen i regimet i Khartoum svekket og motstanderne økt innflytelse.

Det andre alternativet var en selvstendig sør-sudansk stat.

Så seint som i 2004 og helt på slutten av fredsforhandlingene i Kenya oppsto en alvorlig konflikt i SPLM mellom lederen John Garang og nestlederen Salva Kiir og deres støttespillere. Konflikten var todelt. Garang og Kiir var dypt uenig om hvorvidt Sudan skulle forbli en samlet stat eller bli delt i to stater. Kiir fryktet videre for å bli satt utenfor det politiske lederskapet etter en fredsavtale fordi Garang mente at han ikke var skikket til å ha sivile lederstillinger. En av Salva Kiir's sterkeste støttespillere den gang og seinere var den omstridte dinka lederen Bona Malwal som også var en sterk talsmann for et selvstendig Sør-Sudan.

Salva Kiir ble SPLMs nye leder etter Garangs død, og Riek Machar ny 1. nestleder. Han var også en kraftfull tilhenger av Sør-Sudan som egen stat. Både Kiir og Machar bidro sterkt til at Garangs visjon om et samlet Sudan ble underminert.

Da Salva Kiir dannet sin første midlertidige regjering for Sør-Sudan sommeren 2005, ble det ikke gitt plass til «the Garang Boys», det vil si de i SPLMs lederskap som støttet Garangs linje. I regjeringspartiet SPLM overlevde en av dem, Pagan Amum, som var generalsekretær fram til sommeren 2013 mens Luka Biong for en tid ble minister i den nasjonale samlingsregjeringen i Khartoum.

Overgangsperioden mellom 2005 og 2011

Fredsavtalen hvilte på noen fundamentale forutsetninger.

Den viktigste var at man forventet et konstruktivt samarbeid mellom de to partene, regimet i Khartoum og SPLM, om gjennomføringen av hele avtalen. Slik ble det ikke.

En annen viktig forutsetning var at det raskt skulle etableres en overgangsgrunnlov, en for Sør-Sudan og en for Sudan som i tillegg til fredsavtalen skulle være et konstitusjonelt og politisk styringsinstrument for gjennomføring av avtalen. Disse overgangsgrunnlovene kom på plass, men ble ikke respektert.

Fredsavtalen forutsatte videre at det i overgangsperioden fram til slutføringen av fredsavtalen vinteren 2011, skulle holdes president- og parlamentsvalg både i Nord-Sudan og Sør-Sudan. Disse valgene ble gjennomført våren 2010, men var ikke frie og demokratiske. I Sør-Sudan ga SPLM lite rom for opposisjonsgrupper og vant med 93 prosent. I nord trakk SPLM/Nords kandidat Yassir Arman seg fra valgkampen både fordi han ble hindret i å drive valgkamp, og fordi han anklaget regimet for å planlegge valgfusk. Arman fikk likevel 22 prosent av stemmene i nord mens Bashirs parti, Nasjonalkongressen, vant med 68 prosent i et valg med mye fusk.

Deretter fulgte en folkeavstemning i Sør-Sudan tidlig i 2011 som ga overveldende støtte, 98,3 %, for løsrivelse og en uavhengig stat. Etter at Sør-Sudan ble en selvstendig stat, er det ikke avholdt valg i landet.

2. Fire sentrale ledere i sør, John Garang, Salva Kiir, Riek Machar og Pagan Amum

Sør-Sudan har mellom 60 og 70 etniske grupper som representerer et stort språklig og kulturelt mangfold. Dinkaene utgjør om lag 30-35 prosent, nuerne om lag 15-20 prosent. Begge gruppene er nilotiske og tradisjonelt halv-nomadiske med kvegflokker. De andre folkegruppene er for det meste fastboende og driver landbruk. Et stort flertall i alle gruppene er kristne. De to sammenbindende språkene i landet er «Juba-Arabisk» som er en blanding av arabisk og lokale afrikanske språk, samt engelsk som er administrasjonsspråket.

John Garang tilhørte dinkafolket. Han kom fra en meget fattig familie. Foreldrene døde tidlig, men en onkel tok hånd om han og sørget for at han fikk komme på skole.

Garang fikk etter hvert solid akademisk utdanning med doktorgrad i økonomi og ledende offiser utdanning i USA. Han var en stor intellektuell og en sterk leder og beveget seg med sikkerhet i internasjonale sammenhenger. Som leder var han disiplinert og hardt arbeidende. Han begynte arbeidsdagen før soloppgang og sluttet sjelden før sola var nede.

Salva Kiir tilhører også dinka-folket, men fra et annet område av landet. Han er uten formell, sivil utdanning.

Kiir ble barnesoldat 12 år gammel i den første frigjøringskrigen på 1960 - tallet og har vært soldat og offiser hele sitt voksne liv. Etter fredsavtalen i 1972 gjennomførte han et sersjantkurs der han også lærte å lese og skrive. En av lærerne på kurset var Omar El Bashir, som seinere ble Sudans brutale diktator.

I hele perioden fra sommeren 2005 til sommeren 2013 var det voksende misnøye med måten Kiir styrte staten og regjeringspartiet SPLM på. Denne misnøyen økte kraftig i tiden etter uavhengigheten i 2011. Kiir viste liten evne til å ta vare på det formelle, og han samrådte seg lite med folk som ikke var enig med han. Han ble stadig mer autoritær og egenrådig både i regjeringen og i partiet. Samtidig hadde han stadig oftere møter med Rådet av Dinka ledere der Bona Malwal er en sentral skikkelse. Dette rådet er ikke oppnevnt eller valgt av noen, men er opprettet av ledere fra dinka-folket for politisk påvirkning.

Kiir har alltid vært sosialt usikker. Da han første gang som president i Sør-Sudan i overgangsperioden før 2011, møtte USAs president George Bush junior under et offisielt besøk i Washington, mistet han munn og mæle. Samtalen måtte andre medlemmer av delegasjonen ta seg. Noen dager seinere kom Kiir til New York for å tale i FNs Hovedforsamling. Daværende generalsekretær Ban Ki Moon inviterte da til den tradisjonelle velkomstlunsjen for en ny statssjef. Det endte pinlig, Salva Kiir uteble. Han satt på hotellet sammen med sine dinka venner.

Salva Kiir er i dag 68 år og en utslitt mann med svekket helse.

Riek Machar er den viktigste av nuer-lederne. Kiir har av ulike grunner lenge manglet tillit til han.

Machar ledet i 1991 den interne maktkampen og opprøret i SPLM mot John Garang med sentrum i den lille byen Nasir. Han tapte kampen og søkte deretter partnerskap med regimet i Khartoum. Der fikk han tillit, og Machar ledet etter august 1991 ofte militære styrker i kamp mot SPLA. Machar var også en tid president Bashirs politiske rådgiver samtidig som han ledet Rådet for det sørlige Sudan som hadde sin base i Khartoum. Det er alminnelig kjent at Machar under oppholdet i Khartoum ble en del av regime-kleptokratiet, og han ble en rik mann.

Tidlig på 2000 tallet falt Machar i unåde hos Bashir. Han søkte da forsoning med Garang og SPLM og ble 2. nestleder i SPLM etter Salva Kiir. Etter Garangs død ble han 1. nestleder og visepresident i overgangsregjeringen i Sør-Sudan etter 2005.

Machar har solid utdannelse som ingeniør, og en doktorgrad i politisk filosofi fra britiske universiteter. Han fikk anerkjennelse som en aktiv og arbeidsom visepresident, men forholdet til Kiir forble dårlig. Saken ble ikke bedre da Machar i februar 2013 gjorde det kjent at han ville stille mot Salva Kiir i valget som ifølge grunnloven skulle finne sted seinest sommeren 2015. Kiir tålte ikke utfordringen, og i strid med grunnloven sparket han 23. juli 2013 Riek Machar som visepresident.

Et talende bilde

Konflikten mellom presidenten og regjeringens medlemmer toppet seg sommeren 2013. Kiir anklaget først kabinettministeren og landets de facto statsminister Deng Alor og finansministeren Kosti Manibe for korrupsjon og sparket begge. Noen dager seinere sparket han samtlige statsråder etter å ha anklaget dem for udugelighet og korrupsjon.

Pagan Amum kommer fra shillukfolket som er den 3. største folkegruppen og lever langs Nilen nordøst i landet. Han har eksamen i statsvitenskap fra universitetene i Khartoum og Havanna, og han er trent som geriljakommandant på Cuba. Som kommandant under frigjøringskrigen hadde han aldri tapt et slag. Han er karismatisk og har store evner som folketaler. Han sto Garang nær.

Sava Kiir har alltid mislikt Pagan Amum. I den grad man kan tale om politiske ideretninger innenfor SPLM, er Pagan Amum sosialdemokrat. Derfor var han også sterkt opptatt av at partibyggingssprosjektet mellom Arbeiderpartiet og SPLM som pågikk fra 2008 til 2013, skulle lykkes. De fleste i kretsen rundt Kiir var fra dinkaene og noen av de mest framtrepende av dem sto for en ren laissez faire politisk tankegang. De var også sterke motstandere av partibyggingssprosjektet. De kalte Amum for kommunisten og føyde til at han måtte bort.

Samtidig med at hele regjeringen ble sparket, ble Amum suspendert som generalsekretær og anklaget for arrogant opptreden, illojalitet ovenfor presidenten og korrupsjon. Han ble satt i husarrest med ytrings- og reiseforbud. Da Amum et par uker seinere ba om tillatelse til å reise til Malakal til begravelsen av sin far, ble dette avvist av Kiir.

Salva Kiir

Pagan Amum

Kiirs nye regjering ble kjent primo august 2013. Et slående trekk var at mange av de nye statsrådene og statssekretærene aldri hadde vært med i frigjøringskampen. Noen hadde erfaring fra arbeid i statsadministrasjonen i Khartoum og hadde vært medlemmer av Nasjonalkongressen, Bashirs parti. Andre kom fra diasporaen og hadde aldri vært medlemmer av SPLM.

3. Konflikt, konfrontasjon og borgerkrig

De utstøtte regjeringsmedlemmene og andre sentrale medlemmer i SPLM samlet seg i løpet av få uker høsten 2013 i en felles opposisjon mot Salva Kiir og krevde innkalling av Politbyrået og Frigjøringsrådet (landsstyret) i SPLM for å drøfte konflikten. De kjente seg ganske sikre på at de ville ha flertall for sitt syn.

Jeg var på denne tiden i Juba etter invitasjon fra Kiir for å mekle i konflikten i lederskapet i SPLM. Før meg hadde visepresidenten i Sør-Afrika, Cyril Ramaphosa og Etiopias utenriksminister prøvd uten hell.

Etter samtalene med Kiir og et 30-tall andre i lederskapet skrev jeg i min rapport at alle jeg møtte unntatt Kiir, var innstilt på kompromiss, og jeg konkluderte med at dersom ikke det internasjonale samfunnet grep kraftfullt inn, kunne det hele ende med krig. Rapporten ble ikke lest av mange.

Frykten for at konflikten skulle komme ut av kontroll og ende med krig, var høsten 2013 stor blant folk, og landets religiøse ledere kjempet fram til natt til 13. desember for å hindre et slikt utfall.

Kiir avviste lenge kravene fra opposisjonen. Så, plutselig i slutten av november innkalte han Frigjøringsrådet i SPLM til møte 13. og 14. desember.

Kiir kom til møtet og var i krigshumør. Han holdt en særdeles konfronterende tale, avviste alle forslag om kompromiss og forlangte alle i opposisjonsgruppa ekskludert. Søndag 14. desember stemte et stort flertall for Kiirs forslag. Hvorfor? Var det ikke flertall for opposisjonen? Svaret er at de som stemte for, hadde fått store pengebidrag (*Kilder, jeg har snakket med deltakere på møtet*).

15. desember meldte statskanalen at presidenten ville tale til folket på TV.

Deretter kom Kiir i generals uniform og påsto at opposisjonen hadde forsøkt statskupp. Han hadde derfor som øverstkommanderende gitt ordre om væpnede aksjoner for å slå ned opprøret.

Påstanden om et planlagt statskupp, viste seg å være rein løgn. Det er det bred enighet om, også blant de mange internasjonale etterretningsorganisasjonene som opererer i Sør-Sudan.

Ut fra alle rimelige politiske, konstitusjonelle og folkerettslige prinsipper er dagens regime i Juba et resultat av et militærkupp og har ingen legitimitet.

Salva Kiir på TV 15. desember 2013

Massakrene i Juba, forfølgelsen av opposisjonen og krigen som fulgte

Da presidenten talte, hadde de militære aksjonene allerede begynt. Militære spesialgrupper som besto av unge menn fra dinka-landsbyer i nord og langt borte fra Juba som ligger i sør, og i et antall på rundt 14 000 var gjennom høsten trent for aksjonene som skulle komme. Disse gruppene fikk tilnavnet «Mathiang Anyor» som er et dinka-navn for en rovdyrkatt. En av de ansvarlige for disse spesialstyrkene var den mektige dinka-lederen Paul Malong som var en nær venn av Kiir. I tiden før kuppet var disse enhetene blitt forflyttet til Kiirs gård og militære kompleks om lag 40 km fra Juba. 15. desember begynte massakrene av nuerne i Juba. Ifølge de kildene jeg har snakket med og som var midt i begivenhetenes sentrum da kuppet kom, var massakrene planlagt god tid i forveien. De

militære gruppene som gjennomførte dem, hadde kart over de områdene av byen som nuerne bodde i og lister med navn og adresser. Det er fortsatt usikkert hvor mange nuere og andre som ble myrdet, men forfatteren Peter Adwok Nyaba bruker tallet 20 000 i sin bok: «*South Sudan. The Crisis of Infancy*» fra høsten 2014. Jeg har selv sett en lang liste som det ble sagt inneholdt om lag 17000 navn. Andre mener at tallet er lavere. Massakrene ble gjennomført med stor systematikk, og de døde ble lagt i ferdiggravde massegraver som nå skal være identifisert, men ikke åpnet.

(Kilder. Jeg har hatt samtaler med folk som sto midt i dette. Videre Hilde Frajford Johnson: Den vanskelige freden s. 285-293)

Bilde tatt under massakrene

Samtidig satte sikkerhetspolitiet i gang massearrestasjoner av opposisjonelle. De utstøtte SPLM lederne og regjeringsmedlemmene, 11 personer i alt, ble samlet i boligen til en av de arresterte statsrådene, Cirino. Unntaket var Pagan Amum. Han ble ført direkte til Sikkerhetstjenestens hovedkvarter. Hans kone, Suzanne, fryktet for at de først ville torturere Amum og deretter drepe han. Hun fikk derfor satt i gang en omfattende internasjonal politisk og diplomatisk aksjon som førte til at Amum ble flyttet til huset der de andre satt internert.

En militær enhet dro direkte til boligen til Riek Machar, men han og kona Angelina unnslopp via en bakkdør og kom seg bort i bil, deretter i hurtigbåt på Nilen og over til nuerfolkets områder. Hans bolig ble lagt i ruiner, og de fleste av hans vakter og tjenerskap drept.

Alle de internerte SPLM lederne ble anklaget for forræderi og skulle tiltales, men under et besøk i Juba i februar 2014 maktet Kenyas president Uhuru Kenyatta å få frigitt 7 av dem som han fikk med seg tilbake til Kenya.

Pagan Amum og tre andre ble holdt tilbake og tiltalt for høyforræderi. Rettsaken begynte i mars 2014. Informasjonsminister den gang og nå, Michael Makuei Leuth, ytret seg tydelig om hvilket utfall han ventet: «Når dommen kommer, er det tre måter å gjøre det på, halshugging, henging eller henrettelse ved skyting.»

Rettsens formann var imidlertid en hederlig og dyktig dommer. Hele saken kollapset på grunn av mangel på bevis og endte med at regjeringen måtte trekke den, og de fire anklagede kunne forlate rettsalen som frie menn. De dro deretter i eksil, og Pagan Amum er i dag politisk flyktning i USA, men ofte tilbake i Øst-Afrika på arbeidsbesøk.

4. Borgerkrigen ble ekstremt voldelig

I dagene etter 15. desember var det omfattende deserteringer fra regjeringsstyrkene til Machars side. Det skyldtes at et stort flertall av soldatene var nuere. Samtidig mottok Machars styrker store forsyninger av våpen fra regimet i Khartoum. Til manges overraskelse drev Machars improviserte styrker, kuppmakernes styrker på defensiven. Kiir dro derfor i all hast til Uganda og fikk en avtale med sin venn president Museveni om at ugandiske styrker med alle våpengrener skulle gå aktivt inn i kamphandlingene. Denne intervensjonen snudde krigen og bidro stort til at Kiirs styrker fikk et militært overtak. Konsekvensene ble forferdelige.

Ifølge en studie fra London School of Hygiene and Tropical Medicine høsten 2018 har omlag 400 000 mennesker, de aller fleste sivile, mistet livet som følge av krigshandlingene.

Voldsbruken har vært ekstremt brutal. Særlig Kiirs styrker som i de siste årene av krigen har hatt et dominant innslag av unge menn fra dinka-folket, har brukt en kombinasjon av brutal seksuell vold med masse-voldtekt av kvinner og jenter og den brente jords taktikk som krigsmidler. En medvirkende årsak til at volden ble så ekstrem var at den politiske og militære ledelsen spilte på etniske strenger. En annen var at statskassen rant tom, og man fikk problemer med lønn til soldatene. Regimets ledelse løste dette problemet med å gi ordre til soldatene om at de kunne røve hva de fant av materielle goder hos fienden, og når det gjaldt jentene og kvinnene, kunne de gjøre som de lystet (*Kilder: UN Human Rights Commission, Human Rights Watch, Amnesty og andre*).

FN og andre menneskerettighetsorganisasjoner har anslått at flere titusener av kvinner og jenter har vært utsatt for grov seksuell vold. Nærmere en million bærer på fysiske og psykiske sår etter krigen. Om lag 4 millioner i et samfunn på om lag 12 millioner mennesker er fordrevet fra sine hjem, vel 2 millioner av disse lever i flyktningleirer i nabolandene mens de andre om lag 2 millioner er hjemløse i eget land. Ifølge FN er mellom 60 og 70 prosent av befolkningen nå avhengig av internasjonal nødhjelp.

Regimet i Juba har under hele krigen demonstrert en total mangel på vilje til å hjelpe ofrene samtidig som det ofte aktivt har hindret hjelpeorganisasjonene i arbeidet.

Forslag til ramme:

En sammenligning. Syria hadde 23 millioner innbyggere ved borgerkrigens utbrudd sommeren 2011. Tallen er usikre, men omlag 450 000 har mistet livet som følge av krigen. 1 million er fysisk og mentalt såret. 6,5 millioner er hjemløse i eget land mens 4,8 millioner er flyktninger hovedsakelig i Midt Østen. De fysiske ødeleggelsene av byer, boliger og infrastruktur er enorme.

Sør-Sudan hadde ved borgerkrigens utbrudd i desember 2013 om lag 12 millioner innbyggere. Om lag 400 000 har mistet livet som følge av krigshandlingene mens nærmere en million bærer på mentale og fysiske sår. 2 millioner er hjemløse i eget land mens om lag like mange er flyktninger i nabolandene. De fysiske ødeleggelsene er mindre i Sør-Sudan fordi de fleste menneskene bor på landsbygda, men regjeringsstyrkene har brukt den brente jords taktikk i krigføringen og titusener av landsbyer er brent ned.

Syria har vært i det norske nyhetsbildet, og særlig i NRK/TV, flere ganger i uka siden sommeren 2011. Sør-Sudan har knapt vært omtalt i det hele tatt.

---

5. Makthaverne i Juba har ødelagt statens institusjoner og stjålet folkets penger

Økonomien ligger i ruiner. Inflasjonen er galopperende. Statens viktigste institusjoner som sentralbanken, departementene og andre offentlige administrative etater fungerer dårlig. Ledet av presidenten selv har makteliten i Juba under borgerkrigen forsterket plyndringen av alle økonomiske institusjoner og naturressursene som landet er så rikt på.

Fra 2005 til 2019 har regimet i Juba mottatt rundt 180 milliarder kr. i inntekter på salg av olje. Om lag halvparten av dette beløpet har gått til våpenkjøp, opprustning, sikkerhet og etterretning og borgerkrig. Mesteparten av den andre halvparten er enten stjålet og ført ut av landet og til konti i såkalte skatteparadis-land, eller så er pengene sølt bort. Nesten ingenting har kommet folk flest til gode i form av utviklingstiltak, (*Kilder, se min bok; LIVES AT STAKE. South-Sudan during the Liberation Struggle, 2017. Side 503 til 528 der jeg mer i detalj med kildehenvisninger til bl.a. The Sentry Reports, gjennomgår makthavernes viktigste metoder for å stjele penger og navngir de største tyvene*).

I den samme perioden har det internasjonale samfunn gitt store summer i utviklingsbistand og nødhjelp, USA omlag 100 milliarder kr. Norge omlag 10 milliarder kr mens mer enn hundre milliarder kroner er kanalisert gjennom FN.

Den amerikanske utrednings- og dokumentasjonsinstitusjonen, «The Sentry and Enough Project» med George Clooney og John Prendergast i ledelsen har de siste fem årene laget en rekke rapporter om forholdene i Sør-Sudan. Disse dokumenterer den altomfattende, systematiske plyndringen av statens penger og ressurser som makteliten i Juba har gjort. FN og USAs regjering har bekreftet innholdet i rapportene, og de har følgelig innført strenge sanksjoner mot et titall personer i makteliten som inkluderer ledende regjeringsmedlemmer, generaler og forretningsfolk. I denne gruppen finner vi også en pensjonert israelsk general.

Ingen har ifølge disse rapportene stjålet mer enn presidenten og hans nærmeste familie.

Forretningsbanker i Kenya, Uganda, Sudan, Malaysia og arabiske land har medvirket aktivt med å føre pengene ut av Sør-Sudan og fått pengene plassert i såkalte skatteparadis, hovedsakelig i arabiske stater. Den amerikanske visefinansministeren var høsten 2018 i Nairobi og gjorde det klart at de samme bankene risikerte harde sanksjoner dersom de fortsatte denne virksomheten.

6. Mange våpenhvile- og fredsavtaler, den siste fra september 2018

IGAD som er den regionale samarbeidsorganisasjonen, Afrikaunionen og FN har helt siden utbruddet av krigshandlingene i desember 2013 vært opptatt av å få til våpenhvile og fred, og det er IGAD som har styrt forhandlingsprosessen.

Norges representanter har vært med hele tiden. Det skyldes at Norge er med i tre-statsgruppa «troikaen» som består av USA, Storbritannia og Norge. Da fredsavtalen for Sudan ble underskrevet i januar 2005, fikk de tre landene et særlig oppdrag med å støtte opp om fredsavtalen og aktivt medvirke til at den ble gjennomført. Da borgerkrigen begynte i desember 2013, ble derfor troikaen en del av forhandlingsmiljøet, og de tre landene har betalt store deler av utgiftene under fredsforhandlingene.

Den første våpenhvileavtalen kom i januar 2014, men ble brutt før blekket var tørt. Deretter fulgte flere som var like mislykket. Den første store fredsavtalen kom i august 2015, men ble sabotert av

Salva Kiir og hans regime fordi de trodde at de kunne vinne borgerkrigen militært. Kiir skrev riktignok under etter en måned med nøling, men han hadde samtidig så mange reservasjoner til avtaleteksten at den ble sterkt svekket.

Sommeren 2018 - Omar El Bashir og Yoweri Museveni tar ledelsen

Sudans nå avsatte president og de facto diktator Omar Bashir, er tiltalt av den internasjonale straffedomstolen for krigsforbrytelser og folkemord på grunn av massakrene i Darfur tidlig på 2000 tallet. Hans regime var også den store fienden for SPLM/A i frigjøringskrigen fra 1983 til 2005. Sommeren 2018 tok Bashir på vegne av IGAD initiativ til forhandlinger om en ny fredsavtale for Sør-Sudan. Alle parter i konflikten ble invitert til Khartoum. Bashir var vert mens hans forhandlingsleder var Sudans mektige etterretningssjef, Salah Gosh. Ingen har vært mer fryktet enn Gosh i maktpyramiden i Khartoum. Han har i perioder styrt regimets undertrykkelsesapparat siden 1989 og beordret arrestasjoner, tortur og død over Sudans opposisjonelle i snart 30 år.

Bashir hadde sikret seg en mektig medspiller fra IGAD landene under forhandlingene, nemlig Ugandas stadig mer eneveldige president Yoweri Museveni. Han var selv til stede under deler av forhandlingene og hadde ellers noen av sine dyktigste ministre på plass. Etiopia og Kenya stilte med diplomater.

Pengemangel i Khartoum

Regimet i Khartoum hadde et sterkt motiv for å få til en ny fredsavtale. Økonomien var i meget dårlig forfatning. Dette skyldes både vanstyre og det forhold at oljeproduksjonen i Sør-Sudan nesten hadde stoppet opp. Regimet i Khartoum hadde derfor mistet inntektene fra transport av oljen gjennom oljeledningene fra Sør-Sudan til utskipningshavna i Port Sudan, samtidig som det hadde mistet pengene som Sør-Sudan skyldte Sudan etter delingen av landet og som ble betalt gjennom trekk i betalingen til Sør-Sudan for solgt olje.

Oljeproduksjonsanleggene i Sør-Sudan var for en stor del blitt ødelagt under borgerkrigen. Det første man derfor vedtok under forhandlingene i Khartoum allerede i juni var å treffe alle nødvendige vedtak for raskt å få produksjonen i gang igjen. Kinesiske spesialarbeidere ble sendt til Sør-Sudan, sterkt bevoktet av en felles sudansk og sør-sudansk militærstyrke som for det meste besto av soldater fra Sudan. Noen uker seinere var produksjonen i gang, og oljepengene trillet igjen inn i de tomme statskassene i Khartoum og Juba. Samlet dreier det seg om en inntekt per fat olje på 200 kr. for regimet i Khartoum. Oljeproduksjonen i Sør-Sudan i dag sies å være om lag 150 000 fat i døgnet som bringer inn til statskassen i Khartoum om lag 30 millioner kr. mens regimet i Juba kanskje får nesten dobbelt så mye eller 50 millioner kr. om dagen.

31. mars annonserte den sør-sudanske oljeministeren at alle krefter ville bli satt inn på å øke produksjonen med ytterligere 70 000 fat i døgnet fra og med juni 2019. Flere kinesiske og sudanske spesialarbeidere skulle derfor inn i områdene for å reparere produksjonsanlegg som ble ødelagt under krigen. Det militære vakholdet skulle samtidig styrkes.

Militærkuppet i Sudan 10. april og den første tiden etterpå

Store folkemasser har helt siden 19. desember 2018 demonstrert over hele Sudan mot Bashirs regime. I begynnelsen av april tiltok disse i styrke, og 10. april svarte makthaverne med et militærkupp. Bashir og hans nærmeste medarbeidere ble arrestert, men de som grep makten, tilhørte det gamle regime.

De nye makthaverne ga ordre om portforbud og unntakstilstand, men folket trosset alle forbud og fortsatte å demonstrere. Dermed fortsatte maktkampen mellom kuppemakerne. Et sentralt spørsmål var hvordan man skulle møte demonstrantene, med våpen eller dialog. På ettermiddagen 12. april kom meldingen om at kuppet hadde fått ny ledelse. Den nye lederen var også general og yrkesmilitær.

13. april kom meldingen om at Salah Gosh, den fryktede sjefen for det gamle regimets sikkerhets- og etterretningstjeneste hadde gått av, og dagen etter kom meldingene fra Khartoum om Det nye militære rådet (The Military Council). Det består av generaler fra de forskjellige våpengreinene. Foreløpig vet vi lite om hva de representerer politisk, men lederen, general Abdel Fatah Burhan har hatt de første samtalene med lederne for demonstrantene og har lovet et samarbeid om det som videre skal skje i landet.

17. april kom så meldingen om at Bashir, Gosh og andre toppledere i det gamle regime var flyttet til det beryktede Coper fengslet i Khartoum. Dette fengslet ble opprinnelig bygget av britene i 1903. Under Bashir har fengslet vært et senter for tortur av opposisjonelle og for henrettelser av dødsdømte.

Håpet må være at de nye makthaverne og demonstrantene får til et konstruktivt samarbeid om et overgangsregime og deretter frie demokratiske valg. Dersom utviklingen tar en slik retning, vil endringene i Sudan også kunne få store konsekvenser for utviklingen i Sør-Sudan.

De to regimene, Bashirs i Khartoum og Kiirs i Juba, har de siste årene utviklet en stor grad av likhet i måten vanstyret og plyndringen av natur-ressursene har foregått på. Nå er Bashir borte, men vi vet lite om hva fremtiden vil bringe. Men ethvert regime i Khartoum vil trenge inntektene det får fra produksjon og transport av olje fra Sør-Sudan, og ethvert regime i Juba kan bare få sine oljeinntekter dersom samarbeidet med Khartoum er bra.

Det meldes fra Juba at det ikke har vært noen dekning i statskanalene for radio og TV av demonstrasjonene og maktskiftet i Sudan. Ikke bare det. Det siste fra Juba ifølge mine kilder er at Kiirs familie har tatt mot Bashirs og Salah Goshs nærmeste familier, blant dem Bashirs to hustruer, Widad Babikir Omer og Fatima Khalid og mange barn, i alt 26 personer. De skal ifølge mine kilder bo i president Kiirs residens med Kiirs hustru Mary Ayen Mayardit som vertinne. Også om dette er det taushet i Juba.

Dette forteller mye om usikkerheten og frykten ledelsen i Juba nå har for det som skjer i Sudan. 31. mars sendte president Kiir en delegasjon til Khartoum ledet av Tut Kew Gutluak som er sikkerhetspolitisk rådgiver i Presidentens kontor. Da var budskapet at man ga full støtte til Bashirs kamp mot demonstrantene og at ledelsen i Juba kjente seg trygge på at han ville vinne.

17. april ankom enn ny delegasjon fra Sør-Sudan Khartoum med et brev fra president Salva Kiir til de nye makthaverne. På bildet til venstre ser vi delegasjonslederen, Kiirs sikkerhetspolitiske rådgiver Tut Kew Gutluak, hils leder for det nye militærrådet i Khartoum general Abdel Fatah Burhan. I brevet fra Kiir sto det blant annet at regjeringen i Juba ga sin fulle støtte til det nye militærrådet, men advarte samtidig mot en for rask overgang til militært styre.. På bildet til venstre ser vi hele den sør-sudanske delegasjonen, fra høyre Tut Kew Gutluak, Mayiik Ayii Deng, begge ministre i Presidentens kontor, Ezekiel Lol Gatkuoth, oljeminister og general Akol Koor Kur, sjef for den nasjonale sikkerhets og etterretningstjenesten i Sør-Sudan og Sør-Sudans ambassadør til Sudan.

Afrikaunionen kritiserte maktovertakelsen 10. april og slo fast at måten maktskiftet har skjedd på, var i strid med Afrikaunionens traktater og lovverk der demokrati og respekt for menneskerettene står sentralt. EU, troikaen og andre land har sluttet seg til denne kritikken. Ledelsen i Afrikaunionen har nylig begynt samtalen med de nye makthaverne om hvordan sivilt demokratisk styre kan etableres i Sudan.

Ugandas motiv for å støtte fredsavtalen

Museveni og Kiir er venner. Uganda har siden utbruddet av borgerkrigen vært transitland for våpeneksport til Sør-Sudan og hatt egne styrker i kampene i Sør-Sudan. Da FN vedtok våpenembargo av Sør-Sudan, latterliggjorde Museveni vedtaket, og ugandiske forretningsmenn fortsatte sin virksomhet som mellommenn for våpen og annet nødvendig utstyr til fortsatt krig i Sør-Sudan.

Uganda er samtidig den viktigste forsyningsbasen for matvarer til Sør-Sudan og tjener store penger som transitland også på dette området. Endelig har ugandiske forretningsfolk sine fingrer i plyndringen av Sør-Sudan mineralressurser (*se mer nedenfor i artikkelen*).

Forhandlingsatmosfæren i Khartoum

Sudans diktator Omar Bashir var en hardhendt politiker og brukte både politisk press og trusler underforhandlingene i Khartoum. Kiirs fraksjon viste denne gangen i motsetning til sommeren 2015 stor forhandlingsvilje. Det samme gjaldt for Riek Machars fraksjon. Også de andre partene i konflikten som Thomas Cirillos Nasjonale redningsfront (NAS) og en fraksjon av gruppen av internerte, tidligere SPLM ledere, var til stede i Khartoum.

De sør-sudanske delegatene ble veldig forskjellig behandlet. Kiir og hans delegasjon ble invitert til å bo på byens beste hotell. Machars delegasjon bodde også godt mens de øvrige delegasjonene fikk et enkelt husvære i bolig- og kontorområdet til den nasjonale sikkerhetstjenesten.

Det sudanske vertskapet la på bordet en revidert og oppdatert versjon av avtalen fra sommeren 2015 og presenterte den nærmest som et diktat. Etter noen samtaler under skrev Salva Kiir og Riek Machar under. Thomas Cirillo og andre opposisjonsledere nektet. De ble satt under hardt press og ble truet med arrestasjon og deportasjon til Juba. Presset virket, og noen flere skrev under. Thomas Cirillo og hans delegasjon sa imidlertid fortsatt nei. Situasjonen ble farlig, og de måtte rømme og kom seg på et fly til Addis Abeba. Da forhandlingslederen Salah Gosh fikk høre at Cirillo hadde flyktet, ble han rasende og utbrøt: «We shall get him!» (*Kilden her må beskyttes*).

Statslederne på Afrikas Horn velsignet avtalen

IGAD velsignet avtalen fra Khartoum under et toppmøte i november. Samtidig vedtok de at Sudan, Uganda Somalia og Djibouti skal være garantistater for fredsavtalen. Etiopia og Kenya avsto fra deltakelse. Etter forslag fra den sør-sudanske delegasjonen ble det føyd til et vedtak om at alle opposisjonsledere i Sør-Sudan som ikke straks sluttet seg til fredsavtalen, var å betrakte som fredsødeleggere (spoilers of peace).

2. visepresident James Wani Igga og ministeren for kabinetsaker, en slags statsminister i systemet i Sør-Sudan, Martin Lomoro, kommer fra Ekvatoria. De tolket i taler vedtaket til å bety at opposisjonelle kunne forfølges med våpen og fengsles eller bli tatt livet av. General Akol Koor Kuc fra dinkafolket er lederen for den nasjonale sikkerhets og etterretningsorganisasjonen, og det er han som organiserer forfølgelsen av opposisjonelle. Han er en nær støttespiller for Salva Kiir og er ansett for å være Sør-Sudans mest hensynsløse leder som gir ordre om arrestasjon, tortur og død når det måtte passe.

Vedtaket betyr konkret at livet til ledere som Tomas Cirillo og Pagan Amum er truet. Under arbeidet med denne artikkelen fikk jeg melding fra troverdige kilder i Sør-Sudan om at regimet har sendt tre agentgrupper til nabolandene for å kidnappe opposisjonelle og bringe dem tilbake til Juba eller om nødvendig ta livet av dem.

Gruppen som er sendt til Nairobi, ledes av Kuol Manyol Thiep. Den til Khartoum, ledes av Madut Bona Madut og den i Addis Abeba av Ajing Madut. Denne siste gruppa har som hovedoppgave å ta seg av Thomas Cirillo, men gjorde en stor feil da den kontaktet enkeltpersoner i den etiopiske etterretningstjenesten som de trodde de kunne stole på. Disse var lojale mot sine egne foresatte og rapporterte saken. Dermed ble den også kjent i deler av det internasjonale diplomatiske miljøet i Addis Abeba (*Kildene her må beskyttes og kan derfor ikke oppgis Hør også NRK-P-2, URIX 20-4-2019*).

Thomas Cirillo frykter likevel for sitt liv og har den siste tiden valgt å oppholde seg i Europa.

Men jakten på opposisjonelle er intet nytt initiativ fra Kiir og Co. Folk i mitt nettverk fra den sør-sudanske opposisjonen i Nairobi har alltid siden høsten 2013 måttet være på vakt og passe på når de var i bil, i en gate eller hjemme i leiligheten i Nairobi. Når vi skulle treffes, kom de i bil med egen vakt. Møtene måtte alltid skje på dagtid og på hoteller og restauranter med solid sikkerhet. Det gikk godt for dem lenge, men plutselig i løpet av noen dager vinteren 2017 ble tre av dem tatt og ført til Juba. Der ble de vedvarende torturert. En av dem, James Gatket Dak, ble dømt til døden, men ble etter fredsavtalen i september benådet og sluppet fri. De to andre, advokaten Dong Samuel Luak og journalisten Aggrey Ezbon Idri, vet vi ingenting sikkert om. De kan være torturert til døde, eller de sitter fortsatt på enecelle, det vil si i en container, i et av Kiirs mange fengsler i områdene rundt Juba.

Mens jeg skrev denne artikkelen ble ni nye menn stilt for retten i Juba og under lukket rettsforhandling anklaget for landsforræderi. De ble arrestert av regimets fryktede sikkerhetspoliti våren og sommeren 2018, og i gruppa er advokaten Peter Bjar Ajak og forretningsmannen Kerbino Wol. Deres forbrytelse består i at de har kritisert regimet og Salva Kiir. Kirkesamfunnene og sivilsamfunnet i Sør-Sudan har protestert mot denne rettergangen, men til ingen nytte.

(kilder: Se også fotnote 14 i lista over kilder)

Seierherrene etter forhandlingene i Khartoum

De fire sentrale aktørene etter at avtalen er underskrevet, fra venstre, Riek Machar 69 år og leder for SPLM i Opposisjon, Ugandas president Yoveri Museveni 75 år, verten og sjefforhandleren Sudans president Omar Bashir 75 år og Sør-Sudans president Salva Kiir 68 år. Riek Machar virker kanskje litt mindre begeistret enn de tre andre.

7. Forskjeller og likheter i avtalene fra 2015 og 2018, og konfliktfylte nøkkelpunkter i avtalen fra Khartoum

Veldig mye i de to avtalene er likt. Den fra 2015 er på 51 sider, den fra 2018 på 74 sider. Forskjellen i sidetall dreier seg i hovedsak om at den siste vier mye mer plass til alt som har med maktdeling mellom partene å gjøre. Det er også her den politisk farlige forskjellen trer fram.

2015-avtalen hadde bestemmelser om voteringer i regjering og parlament som skulle sikre mot maktmisbruk fra den ene part.

Den nye avtalen har en rekke paragrafer m.m. som sikrer Salva Kiirs fraksjon flertall i regjeringen og parlamentet. Den beskriver detaljert maktfordelingen mellom presidenten, 1. visepresident Riek Machar og de andre 4 visepresidentene og sikrer presidenten dominerende makt også i presidentens kontor. Kiirs fraksjon har hånd om de viktigste ministeriene og de underliggende etatene. Salva Kiir som president er også general og sjef for de militære styrker.

Kiir har siden desember 2013 styrt landet gjennom president-dekreter som betyr at han har opptrådd som diktator. Kiir har sagt at han ikke vil gi slipp på denne fullmakten i tiden som kommer.

Den nye nasjonale overgangsregjeringen skal ha 35 statsråder der Kiirs fraksjon har 20 statsråder og de andre i alt 15. Avtalen er på alle punkter som dreier seg om maktfordelingen, en gavepakke til Kiirs fraksjon.

Begge avtalene har en omfattende og lik beskrivelse av oppbyggingen av rettsvesenet og domstolene som uavhengige institusjoner i statssystemet. Det samme gjelder for de midlertidige domstolene som skal føre rettsakene og dømme dem som er skyldige for krigsforbrytelsene og forbrytelsene mot menneskeheten. Enkelte paragrafer har en presis beskrivelse av skyld i disse sammenhengene, og når man leser dette med litt fakta-bakgrunn, peker alt mot lederne i dagens regime i Juba og Riek Machar og folkene rundt han.

De fleste som har studert disse tekstene har derfor konkludert med at det er lite sannsynlig at makthaverne i en overgangsregjering vil være med og fatte vedtak som kan føre til anklage, rettergang og kanskje livsvarig dom for de ugjerninger de er ansvarlig for. Fredsavtalen synes derfor for disse punktene å ha liten troverdighet.

Straffefrihet for forbrytelser nevnt ovenfor, kommer derfor fortsatt mest sannsynlig til å være norm for makthaverne i Sør-Sudan.

Avtalen skal være implementert i løpet av mai 2019, og den nye overgangsregjeringen skal fungere fram til valg i 2022.

Etablering av nye nasjonale militære styrker

Avtalen forutsetter at regimets styrker som nå kalles Sør-Sudans væpnede styrker, Machars styrker og andre parter med væpnede styrker som har underskrevet fredsavtalen, innen begynnelsen av mai

skal ha begynt prosessen med å slå sammen de militære enhetene til en nasjonal styrke, men dette vanskelige arbeidet er knapt kommet i gang.

Kiirs fraksjon har samtidig brutt avtalen på dette punkt. Flere kilder, blant andre FN-personell, har rapportert at regimet i Juba de siste månedene har rekruttert unge menn i dinka-folkets områder for militær opplæring, og noen av disse styrkene skal også nå ha blitt overført til Juba.

Når det gjelder sikkerheten for de tidligere opposisjonelle og andre som nå har sluttet seg til fredsavtalen og kommet tilbake til Juba, er dette fortsatt et vanskelig og uløst problem.

Strid om ny grunnlov og den administrative inndelingen av staten

Kiir oppnevnte for en tid tilbake en grunnlovskommisjon som skal lage et utkast til ny grunnlov for Sør-Sudan. Denne kommisjonen er dominert av medlemmer fra dinka-folket, og dens arbeid så langt er sterkt omstridt. Kiir avviste under forhandlingene i Khartoum et krav fra de andre partnerne om en ny kommisjon. Avtalen har et punkt om at slike endringer kan gjøres først 4 måneder etter at en ny overgangsregjering er kommet på plass.

Da Sør-Sudan i 2011 fikk uavhengighet, var staten administrativt delt inn i 10 delstater, og grunnloven forutsatte valg på guvernører og delstatsforsamlinger.

President Kiir har gjennom ulike dekretter fra 2014 og 2015 krenket grunnloven og etablert en oppdeling av staten i 32 delstater der de administrative grensene er trukket på en slik måte at dinka-folket har fått store fordeler og dominerende makt i et flertall av de nye delstatene. Oppdelingen har fra første dag møtt sterk motstand fra alle de politiske opposisjonsgruppene og de andre etniske gruppene i Sør-Sudan mens Kiir har avvist all kritikk.

Dersom ikke Kiir gir etter når det gjelder antall delstater og ikke omfordeler de sivile og militære maktposisjonene, er dagens situasjon mer enn nok til å kunne velte fredsavtalen.

Ledere fra dinka-folket har dominerende makt

Fredsavtalen sikrer som nevnt Kiirs fraksjon flertallet i alle politiske beslutningsorganer. Når det gjelder ledende posisjoner i de militære styrkene og sikkerhets- og etterretningsorganisasjonene, domineres disse av dinka-generaler. Rike forretningsfolk fra dinka-folket har hånd om de fleste økonomiske maktinstitusjonene både i stat og privat næringsliv. De tar seg til rette når det gjelder for eksempel tomter i hovedstaden Juba mens rike dinka-kveiere trenger inn på beitemarker i områder som tilhører andre etniske grupper. Dinka-ledere har de siste 10 -15 årene sikret seg et fast grep om alle de viktigste maktposisjonene i samfunnet. Sør-Sudan er i ferd med å få et regime der en etnisk minoritetsgruppe dominerer over de andre.

Bona Malwal er en av de store, gamle, men også omstridte lederne hos Dinka-folket. Han har i skrift og tale gitt denne politikken en etnisk-ideologisk overbygning ved å hevde at dinka-folket historisk og kulturelt er de andre folkegruppene overlegne. Hans mange utfall mot nuerne har vært særlig nedlatende. Malwal har i flere tiår vært en Kiirs nærmeste politiske venner. Han hatet John Garang og alt han sto for politisk. Da Garang ble begravd, boikottet Malwal begravelsen, men kom til gravstedet et par dager seinere, og da hånet han Garang og hans ettermæle (*Kilder, forholdet mellom Malwal og Garang er omtalt i mange artikler i medier i Sør-Sudan, Sudan og andre steder i Øst-Afrika i tiden etter 2005, her Sudan Tribune artikkel med flere forfattere, 16-11-2005 «A Moral Case against Bona Malwal»*).

Den britiske sosialantropologen Carol Berger fra universitetet i Oxford har siden 1980 hatt lange arbeidsopphold i Sør-Sudan. I mars 2019 ble hennes artikkel; ***Ethnocide as a Tool of State-building: South Sudan and the Never-ending War***, gjort tilgjengelig på nettet. Den dokumenterer at dinkaene

hovedsakelig gjennom (*JCE*) *Jieng Council of Elders*), Rådet av eldre ledere, målrettet over lang tid har utviklet en politikk for å sikre dinka-folkets dominans.

Riek Machar et vedvarende politisk uroelement

Riek Machar er en nøkkelperson i alt som har med konflikt og fred i Sør-Sudan å gjøre. Under forhandlingsprosessen ble han sett på som et særlig problem. Det skyldes både hans tidligere samspill med Khartoum og det dårlige forholdet mellom han og Kiir. Høsten 2016 ble derfor Machar under et arbeidsbesøk i Sør-Afrika etter en hemmelig avtale mellom IGAD, Kiir og Sør-Afrika, tatt hånd om og satt i husarrest. Avtalen var støttet av USA som medlem av troika-gruppen. Hensikten var å få satt Machar ut av spillet i kampen om politisk makt i Sør-Sudan.

Dette ble imidlertid totalt mislykket. Machar spilte sin kort godt, og sommeren 2018 måtte de samme beslutningstakerne hente Machar tilbake til forhandlingsbordet, denne gang i Khartoum. Der ble han av sine gamle venner fra 1990-tallet, Bashir & Co, så lenge forhandlingene varte, behandlet som likeverdig. Men så snart fredsavtalen var undertegnet ble han på nytt satt i husarrest, men nå i Khartoum. Planen var å slippe han løs om han holdt løftet om å reise tilbake til Juba i begynnelsen av mai for å bli 1. visepresident i overgangsregjeringen.

Med de nye makthaverne etter militærkuppet i Khartoum er det skapt usikkerhet om hvordan Khartoum vil behandle han. Kanskje slipper de han fri og lar han få fritt politisk spillerom.

Sør-sudanere i opposisjon

Folk flest er slitne etter mange tiår med krig og vanstyre og har en sterk lengsel etter fred.

Mange av de beste lederne fra frigjøringskampen er enten døde eller i landflyktighet. Det gjelder også yngre ledere fra tiden etter år 2000. Mer enn en tredel av befolkningen er i dag enten hjemløse i eget land eller flykninger i nabolandene og andre land. I disse gruppene bygges det nå opp en organisert opposisjon mot Kiirs regime.

Kvinnene som spilte en stor rolle under frigjøringskampen, er de siste årene, bortsett fra en håndfull kvinnelige lakeier i Juba, støtt ut i mørket. Det samme gjelder for ungdommen. I begge gruppene blir det nå organisert opposisjon mot regimet.

Kirkelederne i Sør-Sudan er i en annen situasjon. De har etter hvert samlet seg i en stadig sterkere kritikk av regimet, og ingen er sterkere i kritikken enn den katolske kirkes erkebiskop. Kirkelederne kan fortsatt være i landet fordi regimet ikke tør angripe dem. Likevel, 11 kirkeledere har siden 2013 mistet livet.

Sør-Sudan, venner og uvenner

Juba-regimets vennegruppe er mangeartet. Kina er den desidert største investoren i landet og dominerer i oljeindustrien samtidig som kinesiske selskaper nå går inn i gruveindustrien og får kontrakter på langtidsleie av landbruksjord.

Russland er på vei inn som investor i gruveindustrien for utvinning av gull og uran. Russland i likhet med Kina har en sikkerhetspolitisk avtale med Juba, og russiske eksperter bidrar når det gjelder utviklingen av landets sikkerhets- og etterretningstjeneste.

På dette området bistår også Egypt og Israel. Begge land leverer våpen, teknologisk utstyr for etterretning, og de trener sør-sudanske politifolk og militære offiserer til å bruke former for tortur som ikke lett etterlater spor på kroppen (*Kilder, MEMO, Middle East Monitor, 14-12-2018. US sanctions ex-*

Israelsi general over South Sudan. Jeg har også snakket folk som kjenner denne situasjonen i Juba og hvis navn må beskyttes).

Arabiske stater er skjulesteder for milliarder av kroner som er stjålet av makthaverne i Juba (Kilder, *The Sentry rapportene m.m.*).

Nabolandene Sudan og Uganda er på ulike premisser Kiir-regimets venner mens regjeringene i land som Kenya og Etiopia synes oppgitte.

Global Law Enforcement & Security Ltd, et av flere israelske selskaper som opererer innenfor sikkerhets- og etterretningsbransjen i Sør-Sudan

Oppgitthet synes også på mange måter å prege holdningene til de politisk ansvarlige i troikalandene USA, Storbritannia og Norge samt EU. Regimet i Juba betrakter på den annen side stadig mer troikalandene og EU som kritiske og uvennlige.

8. Regimets plyndring av ressurser

Hvorfor tom statskasse?

Regimet i Juba har siden den nye fredsavtalen ble underskrevet i september 2018, sendt utallige anmodninger til FN og giverland som Norge om å bevilge penger til gjennomføringen av fredsavtalen. Dersom ikke slike støttemidler kommer på plass, hevder Kiir og hans fraksjon at det kan bli vanskelig å skape fred. Det internasjonale samfunn har svart med å si at regimet kan bruke midlene som er stjålet. Flere kilder anslår at et sted mellom 50 og 80 milliarder kroner, hovedsakelig oljeinntekter, er stjålet av makthaverne siden 2005 (*Rapportene fra The Enough Project i Washington, FN dokumenter og andre, se listen over kilder*).

Regimet og dets partnere i næringslivet og det militære har siden 2005 utviklet mange metoder for å stjele penger som har ført til at systemet i Juba omtales som et kleptokrati.

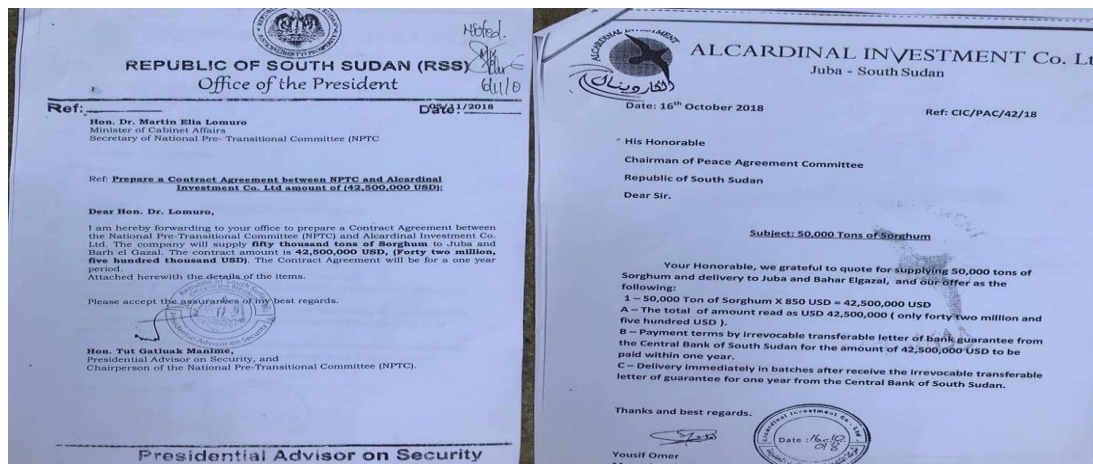
Folk i presidentens kontor og statsråder bestiller f.eks. korn som de sier skal brukes til nødhjelp, eller de bestiller biler. Bestillingen går til et selskap i Juba som importerer varer fra utlandet, og som de har et partnerskap med.

I eksemplet fra 16. oktober 2018 (se faksimile nedenfor) tilbyr selskapet å levere 50 000 tonn av kornsorten Sorghum (hirse) til en pris av 850 USD, eller ca. 7000 kr. per tonn, totalt for hele innkjøpet 42,5 millioner USD eller ca. 350 millioner kr.

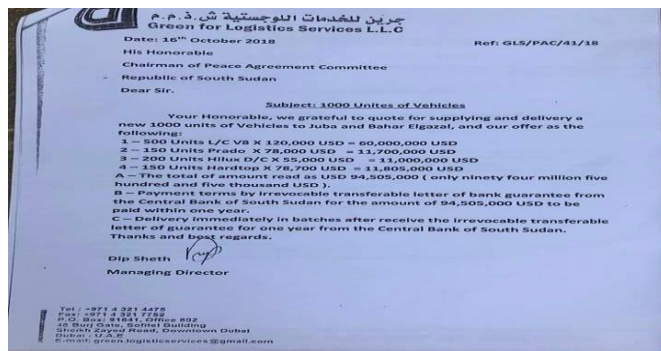
På dette tidspunktet var prisen på Sorghum på verdensmarkedet ca. 160 USD eller ca. 1300 kr. Deretter følger frakten fra utskipingsstedet til Mombasa i Kenya som er rimelig og neppe mer enn 50-

80 USD eller ca. mellom 400 og 600 kr per tonn, og endelig kommer frakten fra Mombasa til Juba som 19. mars 2019 var på 160 USD eller ca. 1300 kr per tonn. Når man summerer kostnadssiden, blir den samlede prisen ikke mer enn 400 USD eller ca. 3500 kr per tonn.

Dokumentene nedenfor viser at partnerne i avtalen har en fortjeneste på ca. 100 prosent eller 175 millioner kr. som blir tatt fra statskassen i Sør-Sudan.

En annen metode er å importere et stort antall kjøretøyer som deretter fordeles til en rimelig pris mellom makteliten i Juba.

Denne faksimilen fra en avtale fra 15. oktober 2018 viser omfanget på en slik transaksjon. Det er selskapet; «Green for Logistics Services L.L.C. som i brev til formannen i komiteen for gjennomføring av fredsavtalen, Martin Elia Lomoro som er en slags statsminister i regimets system, tilbyr levering av 1000 biler av ulikt merke og størrelse til en samlet verdi på 92,5 millioner USD eller ca. 780 millioner kr.

Mens jeg skrev denne artikkelen, sjekket jeg prisene for slike biler levert i Nairobi. Tilbudet fra firmaet i Juba har en overprising på omtrent 100 prosent. Handelen ga partene en fortjeneste på deling på ca. 390 millioner kr.

Den sør-sudanske journalisten Achuil A. Achuildit publiserte 14 mars 2019 i to øst-afrikanske nettverk, *Radiotamazuj og Pachodo.org*, en artikkel med tittelen: «*The ongoing corruption at the ministry of finance.*»

Journalisten har åpenbart god kjennskap til hva som foregår i finansdepartementet under ledelse av Kiir's håndplukkede finansminister Salvatore Garang Mabiordit. Eksempelene på korrupsjon og nepotisme er mange. Et av de mer kuriøse, er at finansministeren den 4. mars i 2019 tok 300 000

USD eller ca. 2,5 millioner kr. fra statskassen for å finansiere sin datters bryllup i byen Kuajok i et av dinkafolkets områder.

Rovdrift på naturressursene

Samtidig med plyndringen av statskassen har regimet særlig i tiden etter høsten 2013 hensynsløst og systematisk plyndret landets store natur- og mineralressurser, og Sør-Sudan har mye mer enn olje å by på.

Det er antatt at landet har store forekomster av gull, diamanter, uran, tin, tantalum, wolfram (tungsten), kobber, jernmalm m.m. kanskje på linje med Kongo, Den sentral afrikanske republikk og Angola, men omfanget er lite kartlagt. Det finnes ingen nasjonal oversikt og plan for hvordan disse forekomstene skal utnyttes. Alle politiske beslutninger om utvinning tas stort sett ad hoc.

Sør-Sudan har også noen av Afrikas beste og største arealer for landbruk og matproduksjon, og det har masser av vann med god fiskebestand i elver og sjøer. Ifølge tradisjonen eide familiene jorda de brukte, men regimet i Khartoum nasjonaliserte på et tidspunkt all jord og gjorde det til statseiendom. Det var en hatet ordning, og SPLM lovte under frigjøringskampen å gi jorda tilbake til folket, det vil si de enkelte familiene. Det var et populært standpunkt som bidro til SPLMs store oppslutning.

Da fredsavtalen kom i 2005 hadde Khartoum solgt eller leid ut nærmere 100 millioner mål jord til utenlandske selskaper eller rike sudanere. Da SPLM fikk makten i sør i 2005, brøt de med en gang sitt løfte til folket og fortsatte praksisen fra tiden under Khartoum. I perioden mellom 2007 og 2010 solgte eller leide ledere med tilknytning til det nye SPLM regimet i Juba over 100 millioner mål jord til utenlandske selskaper. Prisen var den gang nede i om lag 50 øre for målet. I 2010 var hele 9 prosent av Sør-Sudans dyrkbare jord solgt eller leid bort til utenlandske selskaper. (*Kilde. David Deng og Jamus Joseph, en studie utført for Norsk Folkehjelp i 2012*). Denne praksisen ble midlertidig forsinket av krigen mellom 2013 og 2018, men skyter nå ny fart.

Toppledere og internasjonale selskaper samspiller om plyndringen

Gull og andre mineraler ligger noen steder i fjell og andre steder ganske lett tilgjengelig i jord og myke steinarter, og da graves det i åpne grøfter. Det som skjer i gravene, er omgitt med hemmelighet, men nyheter lekker ut gjennom lokale nettverk.

En slik lekkasje om situasjonen i noen gruveområder mottok jeg for kort tid siden. Den inneholdt en liste over selskaper som investerer i Sør-Sudan med navn på de fleste og deres direktører samt dokumentasjon om hva som skjer i gullgravene nær byen Kapoeta i Øst Ekvatoria og i gravene like utenfor Kiirs spesielle militærbase, Luri, 40 km fra Juba.

President Salva Kiir, visepresident James Wani Igga og forsvarsminister Kuol Manyong er deleiere i selskaper i disse områdene. Den tidligere forsvarssjefen Paul Malong og flere regionale og lokale politiske ledere har også aksjer.

New Cush Exploration & Mining Corporation og Equator Gold Partner er britiske med hovedkontorer i skatteparadiset Jersey i den britiske kanal. På sine hjemmesider omtaler begge virksomheten i Sør-Sudan. Et av dem har samarbeidet med regjeringen for å sikre investeringsvennlige kontrakter, og forventer en årlig fortjeneste på sine investeringer opptil 85 prosent.

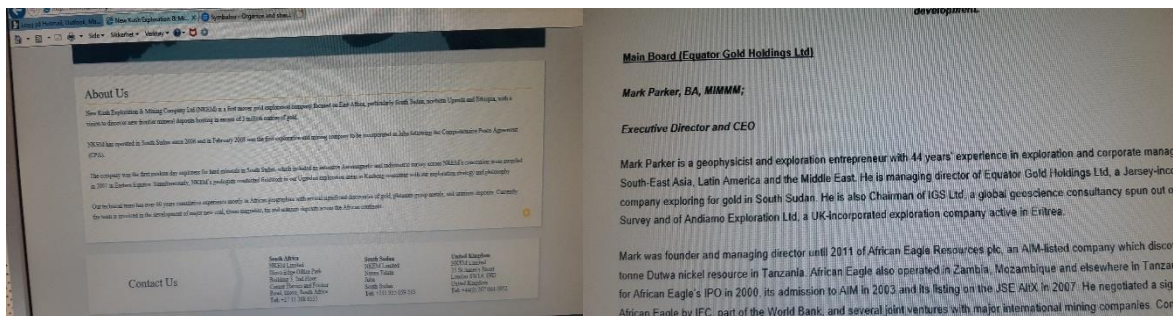
«Prophet Bushri Group» er et sør-afrikansk selskap. Profeten Bushri er opprinnelig fra Malawi, men bor nå i Sør-Afrika. Han har først skapt seg et navn som forkynner i flere afrikanske land og blitt rik på denne måten. Deretter har hans satset på utvinning av mineraler og har lyktes stort. Bushri har vært i Sør-Sudan både som forkynner og forretningsmann. Etter hvert har han etablert et personlig og

forretningsmessig samarbeidsforhold til visepresident James Wani Igga. Bushri ble nylig arrestert av sør-afrikansk politi anklaget for hvitvasking og valutavindel. Han ble satt fri mot kausjon. Men han og kona har fått sine pass inndratt og kan ikke forlate Sør-Afrika.

Selskapet 4MB Mining LTM eies av den israelske forretningsmannen Yoram Moussaieff og har betydelige investeringer i gruvedrift. Selskapets hovedkontor ligger i Panama.

Den libanesiske forretningsmannen Joseph Salah er deleier i gullgruver i Ekvatoria. En annen og meget innflytelsesrik forretningsmann og investor, er sudaneren Arap Seed Ahmed som eier selskapsgruppen Al Cardinal, og har store investeringer også i mineralutvinning. Tre kinesiske selskaper nevnes også, men uten navn.

Gullet som utvinnes i Ekvatoria, går til to fabrikker i Uganda. De har eiere i toppen av maktpyramiden i landet og har spesialisert seg på foredling av råvarer fra gruvene. De ugandiske selskapene selger deretter gullet på verdensmarkedet, og inntektene fordeles etter hemmelige fordelingsnøkler mellom partnerne i virksomheten.

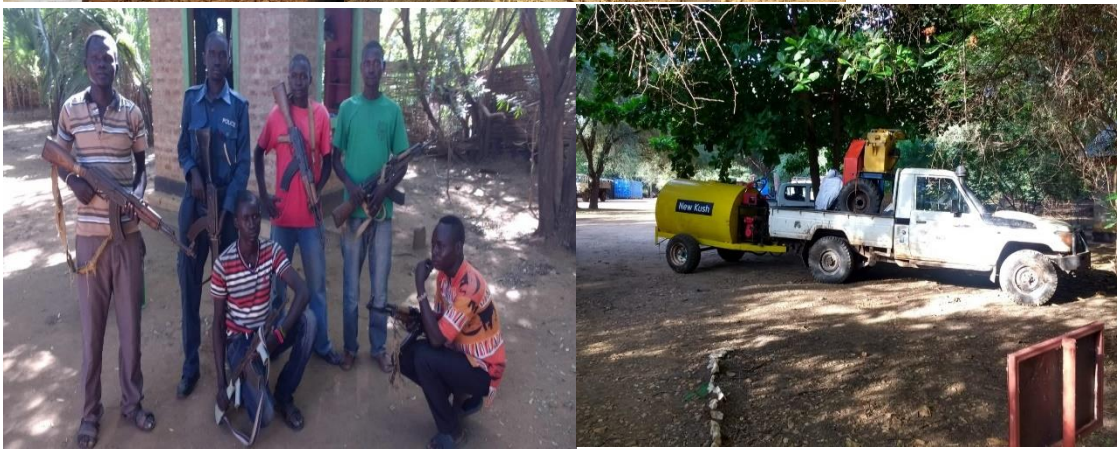
Fra hjemmesidene til Equator Gold og New Cush Exploration & Mining.

Barn som slaver

Ekvatoria-området i den sørlige delen av landet har et mangfold av etniske grupper, men dinkaene er ikke i dette området. Væpnede militsgrupper som består av unge menn fra dinka-folket i nord, engasjeres av gruveselskapenes lokale mellommenn og oppsøker fattige familier i landsbyene. Der rekrutterer de guttunger med tvang til arbeid i gruvene. Deretter har militsgruppene vaktholdet i gruvene.

Guttungene får liten eller ingen lønn, men mat og litt klær og enkle redskaper til arbeidet. De jobber fra sola går opp og til den går ned alle dagene i uka. Når arbeidsinnsatsen ikke er god nok eller når former for protest ytres, tortureres de. Bildene nedenfor viser hvordan dette kan arte seg i hverdagen.

Bildene viser fra øverst til venstre en av de åpne grøftene som slavearbeiderne graver for å finne gull, bildet øverst til høyre viser slavearbeidere et annet sted i arbeidsprosessen der noe av sand og stein fjernes fra råstoffet, bildet nederst til venstre er en militsgruppe som vokter barneslavene under arbeidet, nederst til høyre litt av utstyret for driften

Denne gutten er blitt pisket som straff for manglende innsats.

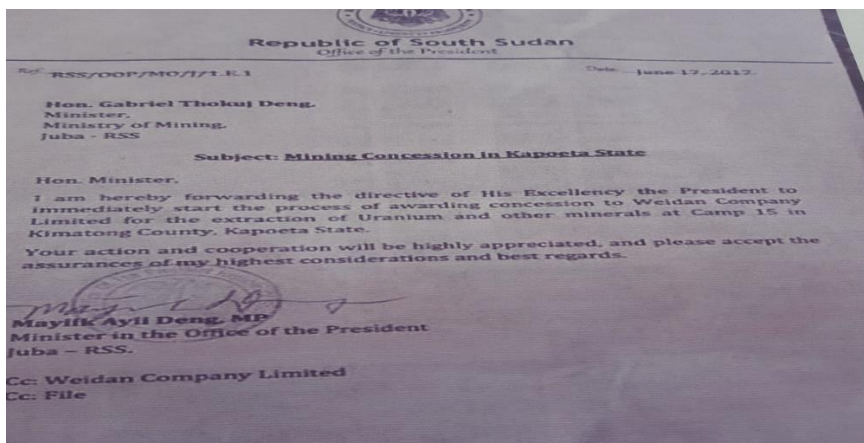

Uranforekomstene i Sør-Sudan

Uran er et av de farligste og viktigste mineralene som finnes fordi det trengs når man skal lage atomvåpen og produsere elektrisk kraft fra atomdrevne anlegg. Her er det flere internasjonale selskaper som har interesser i Sør-Sudan. Det gjelder mellom andre russiske, israelske og kinesiske selskaper. Et av dem er Weidan Company Limited som er et datterselskap av et stort kinesisk flernasjonalt selskap. I 2017 formidlet selskapet et ønske til Presidentens kontor om rett til utvinning av uran, gull og andre mineraler i området nært byen Kapoeta i Øst Ekvatoria.

Da handlet man raskt, og gjennom et presidentdirektiv fra 17-6-2017 beordret man gruveministeren til å sørge for at nødvendige konsesjoner ble innvilget umiddelbart.

Se faksimile nedenfor.

Verre enn Kongo

Kongo under Kong Leopolds tid for mer enn 130 år siden var preget av brutal slavedrift og en hensynsløs ressursplyndring. Sør-sudanske venner sier at det som skjer i deres hjemland er en enda verre menneskemishandling enn den vi kjenner fra Kongos historie.

Da Sør-Afrikas tidligere president Thabo Mbeki var i Oslo en gang høsten 2016, ble han spurt om hva han syntes om lederne i Juba. Han svarte: «De er ingenting annet enn en gjeng stammefolk og kleptokrater, (They are nothing but a bunch of tribalistic kleptocrats)».

(Kilder for kapittel 8, se fotnote 14 og andre i lista over kilder)

Presidentens kontor

Eksemplene på regimets maktmisbruk, korrupsjon og nepotisme er mange. Det hele styres fra presidentens kontor og i navnet til president Salva Kiir. Der sitter noen nøkkelpersoner med særlig stor makt fordi de forhandler med internasjonale investorer og deretter forbereder dokumentene som presidenten skriver under.

Et av navnene finnes i faksimilen ovenfor, Mayiik Ayil Deng. Han befant seg i USA under frigjøringskampen og var aldri medlem av SPLM/A. Han er dinka. Da han kom tilbake til Sør-Sudan for om lag 10 år siden, ble han straks etter initiativ fra Kiir medlem av parlamentet og minister i Presidentens kontor. Han fikk tidlig ansvar for alle sakene som hadde med utvinning av olje og mineraler å gjøre. Maniik Ayil er ansett som ekstremt korrupt og har mottatt titalls millioner USD i bestikkelser (*kilder, se faksimile ovenfor*).

Den mektigste er likevel Tut Kew Gutluak. Han har en spesiell bakgrunn. Han kommer fra nuerfolket og vokste som barn opp i Riek Machars hjem og hadde jobb som løpegutt. Da Machar brøt med Garang i 1991 og flyktet til Khartoum, fulgte Gutluak med. I Khartoum fikk han skolegang. Han ble politisk interessert og sluttet seg til Omar Bashirs parti, Nasjonalkongressen. Han fulgte med da Machar kommanderte styrkene som bekjempet SPLM/SPLA på slagmarkene i Sør-Sudan på begynnelsen av 1990 tallet. Deretter dro han sammen med Machar tilbake til Khartoum. Etter en tid ble han ansatt som rådgiver for Omar Bashir.

Til manges overraskelse hentet Salva Kiir han som sin sikkerhetspolitiske seniorrådgiver for noen år tilbake. I dag er han den mektigste på presidentens kontor og har en ledende posisjon i arbeidet med å få gjennomført fredsavtalen. Han har offentlig ytret seg særdeles foraktelig om sin gamle venn Riek Machar som ifølge Gutluak ikke har andre ambisjoner enn personlig politisk makt og berikelse. I november 2018 giftet han seg i Khartoum med arabisk kvinne fra Sudan. Det ble holdt en stor bryllupsfest, og Omar Bashir talte i bryllupet.

Gutluak er gjennomkorrupt og meget rik.

9. Sentrale aktører i arbeidet for fred

IGAD, den regionale samarbeidsorganisasjonen for landene på Afrikas Horn har med støtte fra Afrikaunionen og verdenssamfunnet siden januar 2014 ledet forhandlingene om fred i Sør-Sudan. Mange forslag til avtaler om våpenhvile og fred har ligget på bordet, men de har aldri fått noe gjennomslag. Alt har endt i fiasko.

I de politiske og diplomatiske miljøene som har fulgt bestrebelsene på å skape fred, er det langt på vei enighet om at hovedskylden for at man aldri har lyktes, ligger hos president Kiir og hans regime.

I dag kjenner vi omfanget på den forferdelige ødeleggelsen som borgerkrigen har ført til. Om man sammenligner krigen i Sør-Sudan og Syria og samtidig ser på folketallet i de to statene, 11-12 millioner i Sør-Sudan og 23 millioner i Syria, er folket i Sør-Sudan minst like hardt rammet.

For sju måneder siden ble den siste fredsavtalen i regi av IGAD underskrevet. Den 12. mai skulle den nye overgangsregjeringen begynne sitt arbeid. Men det blir det neppe noe av. Machar har nylig sagt at han krever utsettelse til 12. november fordi regimet i Juba ikke har gjort det nødvendige forarbeidet for at fristen 12. mai skal kunne holdes. Dermed øker risikoen for at også denne avtalen ryker. Det vil i tilfelle legge et enormt press ikke bare på IGADs medlemsland og Afrikaunionen, men hele verdenssamfunnet. En fortsatt krig i Sør-Sudan vil true stabiliteten på Afrikas Horn.

Troikaen består som nevnt, av USA, Storbritannia og Norge. Siden januar 2014 har de deltatt på alle møter i IGAD, AU og FN som har hatt Sudan og Sør-Sudan på sakskartet, og USA har lenge vært den ledende stat i gruppa. De tre statene har også betalt ut mange ti-talls millioner kr. til dekning av utgifter under de mange og lange fredsforhandlingene.

Troikaen har med jevne mellomrom i egne uttalelser ytret seg om resultatene fra forhandlingene, og disse ytringene har ofte hatt et kritisk tilsnitt. Slik jeg leser troikaens virksomhet, er det USA som har vært den drivende kraft bak de kritiske merknadene.

Mot slutten av Obamas presidentperiode var den dominerende oppfatningen i Washington at fred i Sør-Sudan ikke var mulig med Kiirs regime som partnere. Så kom Trump og med det usikkerhet om hva USA ville gjøre. Trump utnevnte Nikki Haley til ny FN ambassadør, og hun fikk de facto et slags politisk hovedansvar for Sør-Sudan. Hun var på et par besøk i landet og nabolandene. Etter det siste besøket og samtalen med Salva Kiir i oktober 2017 var hun på pressekonferansen oppbrakt over

situasjonen og hva hun hadde hørt og sett i sine møter, og hun sa omtrent dette i norsk oversettelse: «Dette regimet er en ubrukelig (unfit) partner for USA.» I en tale på Holocaust-sentret i Washington noen dager seinere gikk Hailey lenger og sa at det kunne være nødvendig å få et nytt regime på plass i Juba. Da FNs sikkerhetsråd 30. juli 2018 etter forslag fra USA ved Nikki Haley vedtok forslaget om våpenembargo av Sør-Sudan, var hun sviende i sin kritikk av regimet.

Men nå er Nick Hailey ute av Trumps administrasjon. Trump har besluttet at USA ikke lenger skal ha diplomatiske spesialutsendinger for spesielle konfliktområder. USA har derfor ikke lenger en representant som opptrer med samme tyngde og tydelighet som Nick Hailey gjorde hverken i FN eller i andre fora når det gjelder Sør-Sudan og Sudan. Dette svekker arbeidet for fred.

I den amerikanske kongressen er det imidlertid flere politikere som er opptatt av hva som skjer og det holdes høringer i komiteer og andre fora om utviklingen i de to statene. I det amerikanske sivilsamfunnet er det flere institusjoner som holder oppmerksomheten oppe, og den viktigste er Sentry Report/The Enough Project som ledes av George Clooney og John Prendergast. Denne institusjonen har siden 2015 gitt ut en rekke dyptpløyende og kritiske rapporter om hva som har skjedd og skjer i Sør-Sudan og Sudan samtidig som man har foreslått tiltak som kan presse fram en politisk endring av maktforholdene i de to land.

I troikalandet Storbritannia har man de siste par årene druknet i problemene rundt Brexit. Andre sider ved utenrikspolitikken har lidd under dette, men i det britiske Underhuset har man likevel maktet å lage flere utredninger om situasjonen i Sør-Sudan. Den siste kom 6. mars og har en kritisk drøfting av muligheten for varig fred med dagens regime.

Vatikanets rolle

Salva Kiir var på offisielt besøk i Vatikanet 16. og 17. mars i år. Dagen i forveien var Thomas Cirillo med delegasjon invitert til å legge fram opposisjonens syn på konflikten. Den 9. og 10. april var Salva Kiir, Riek Machar, Taban Gai Deng og Rebecca Garang som representanter for partene som hadde underskrevet fredsavtalen sammen med sør-sudanske og andre afrikanske kirkeledere på nytt i Vatikanet for samtaler. Erkebiskopen av Canterbury og lederen for Kirken i Skottland tok også del i samtalen som ble ført i lukket rom.

Besøket ble avsluttet med et åpent møte der Pave Francis talte til gjestene. Det var en sterk tale som hentet mye av innholdet fra Bibelen og kirkens budskap om fred. Paven hadde også kraftfulle påminninger om alt det forferdelige som har skjedd i Sør-Sudan og de lidelser som er påført folket. Han sa blant annet: «Jeg tenker hele tiden på dem, de lidende sjeler i Sør-Sudan, og jeg ber om at krigens ild vil slukne og at menneskene kan få vende tilbake til sine hjem og leve i fred».

Etter talen brøt paven protokollen og gikk ned på kne og kysset føttene til de fire lederne fra Sør-Sudan. Så fikk de hver sin bibel, og møtet ble avsluttet med at de ba sammen.

Vatikanet har gjennom disse møtene med paven i hovedrollen grepet inn i konflikten i Sør-Sudan på en måte som er helt uvanlig. Jeg kan ikke huske noe lignende fra konflikter andre steder.

Hva som kan komme ut av dette initiativet er det vanskelig å si noe sikkert om.

Machar brukte ytringsfriheten i Roma

Machar deltok på linje med de andre lederne til forsoningsmøtene i Vatikanet 9. og 10. april. Han hadde store problemer med å få utreisestillatelse, men kom seg til slutt til Roma.

Mens han satt i husarrest i Sør-Afrika og Khartoum hadde han forbud mot å ytre seg offentlig. Men i Italia er det full ytringsfrihet. Machar inviterte derfor etter møtene i Vatikanet de internasjonale korrespondentene i Roma og fortalte dem at han, som alt nevnt, nå krevde 6 måneders utsettelse av iverksettelsen av fredsavtalen, det vil si fra 12. mai til 12. november. Han begrunnet kravet med at Kiir & Co ikke har gjort noe av betydning for å oppfylle avtalens punkt om samling av partenes militære styrker i egne leirer og heller ikke begynt arbeidet med å legge grunnlaget for oppbyggingen av nye nasjonale styrker for Sør-Sudan. Machar var også bekymret for manglende sikkerhet for opposisjonelle som vendte tilbake til Juba. Han krevde også at det blir gjeninnført full ytringsfrihet og forsamlings- og organisasjonsfrihet i Sør-Sudan før han vender tilbake.

Disse kravene har skapt nye utfordringer for alle parter som arbeider med å få til fred i Sør-Sudan.

Norge og Sør-Sudan

Norge har en lang historie når det gjelder Sudan. Den unge forskeren Fredrik Barths reise til Sudan i 1963 førte til et omfattende akademisk samarbeid mellom Universitetet i Bergen og Universitetet i Khartoum.

På slutten av 1960 tallet gjorde NRK journalister en stor innsats for å avsløre brutaliteten i den første frigjøringskrigen i Sudan/Sør-Sudan. Denne innsatsen bidro til forhandlinger som førte til fredsavtalen fra Addis Abeba i 1972.

Denne utløste en voksende norsk bistandsinnsats i sør kanalisert gjennom Kirkens Nødhjelp.

Da den andre og store frigjøringskampen begynte i 1983, måtte KN delvis ut av sine prosjekter Sør-Sudan. Norsk Folkehjelp kom inn som ny aktør i 1986 og tok standpunkt som solidaritetspartner for frigjøringsbevegelsen SPLM, og Folkehjelpen spilte i mange sammenhenger en viktig rolle som humanitær og politisk støttespiller for SPLM.

Utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson var en drivende kraft under fredsforhandlingene mellom 1998 og 2005. Norge bidro med stor politisk, diplomatisk og økonomisk støtte under forhandlingene.

Da borgerkrigen brøt ut i desember 2013 og i den første tiden etterpå, var det usikkerhet hos mange i Norge hvem som var ansvarlig for å ha satt den i gang. En slags nøytralitetsholdning utviklet seg. Utenriksminister Børge Brende representerte denne holdningen da han første gangen i januar 2014 og seinere var i Juba for samtaler med Salva Kiir. Det samme gjaldt ledere av norske sivilsamfunnsorganisasjoner med program i Sør-Sudan.

Norge har hele tiden hatt en diplomatisk spesialutsending på Sør-Sudan og Sudan som sammen med de to andre troika-landene har deltatt på møter og forhandlinger som har funnet sted. I Utenriksdepartementet finnes det i tillegg til spesialutsendingen en liten gruppe diplomater som jobber med Sør-Sudan og Sudan, men ellers synes det å være liten eller ingen politisk interesse hos den politiske ledelsen. Utenriksminister Ine Eriksen Søreide besøkte riktignok Juba for samtaler med presidenten og regjeringsmedlemmer i november 2018. Hun formidlet etterpå til mediene at hun hadde gitt sin støtte til bestrebelsene på å få den foreliggende fredsavtalen gjennomført samtidig som hun var bekymret for at det kunne gå galt.

Den politiske ledelsen i Utenriksdepartementet har siden januar 2014 hatt alle muligheter for å engasjere en nasjonal eller internasjonal forskergruppe for å utrede hva som gikk galt i Sør-Sudan i perioden fra 2005 til krigsutbruddet i desember 2013 og hva som deretter var grunnene til at alle forsøk på fred mislyktes. Med Norges fortid og dagens nærvær i Sudan/Sør-Sudan og de store bistandsmidlene som er brukt, burde dette ha vært en selvsagt oppgave for enhver politisk ledelse.

Men ingenting er blitt gjort bortsett fra at man skal ha en evaluering av bistanden til Sør-Sudan.

I Stortinget synes det også å være liten interesse for hva som skjer i Sør-Sudan og Sudan. Da Sudan Forum i et samarbeid med stortingsrepresentanter fra flere partier våren 2018 tok et initiativ til et tverrpolitisk drøftingsmøte i Stortinget, møtte det en representant.

10.Tid for å tenke nytt, en plan B

Den uavhengige internasjonale tankesmia, «International Crisis Group, publiserte nylig sin siste rapport om utsiktene til fred i Sør-Sudan. Forfatterne er meget kritiske. De retter en særlig hard kritikk mot troikalandene og EU som de karakteriserer som apatiske og likegyldige når det gjelder Sør-Sudan.

FNs generalsekretær Antonio Guterres spesielle representant for Sør-Sudan er David Shearer. 8. mars i år talte han til FNs sikkerhetsråd om situasjonen i Sør-Sudan. Han var forsiktig optimist og listet flere indikasjoner på at gjennomføringen av fredsavtalen kan gå bra, men han hadde også noen alvorlige påpekninger av forsinkelser eller full stopp når det gjelder gjennomføringen. FN har støttet avtalen slik den foreligger, og Shearer har et særlig ansvar for å bidra til at avtalen blir gjennomført, og da kan han vanskelig argumentere annerledes.

Han minnet i sin tale om at det ikke finnes noen plan B. Det er den foreliggende avtalen eller ingenting, og skulle det hele mislykkes, vil det ifølge Shearer kunne utløse en katastrofe som verdenssamfunnet kanskje ikke kan mestre. Mange frykter at det likevel kan gå veldig galt fordi det ikke finnes noen politisk vilje hos dagens lederskap i Juba til å gjennomføre avtalen.

I denne artikkelen har jeg søkt å analysere årsakssammenhenger samt å dokumentere hendelser, beslutninger, feilgrep og overgrep som har ført til ødeleggelsen av Sør-Sudan.

Hovedkonklusjonen blir at hovedansvaret ligger hos dem som har hatt makten i Juba siden sommeren 2013. Dette er mennesker som ikke har forutsetninger for å lede en politisk prosess som kan føre til en varig og rettferdig fred. En bedre framtid for folkene i Sør-Sudan er avhengig av at det blir et maktskifte i Juba der nye ledere overtar og i et samspill med det internasjonale samfunn kan bygge dette ødelagte samfunnet opp igjen.

Det bør derfor nå mobiliseres folk og ressurser i Norge som troikaland og internasjonalt til å utarbeide en plan B.

En slik plan bør inneholde flere elementer.

1. Den bør bidra til å få skjerpet FNs våpenembargo for Sør-Sudan. Det er også viktig få økt og skjerpet FN-sanksjonene mot enkeltpersoner i Juba som på en særlig utfordrende måte har motsatt seg alle forsøk på fred, har ødelagt landets økonomi og medansvarlige for krigens brutale kostnad. Det samme gjelder for ledere og internasjonale partnere som deltar aktivt i ressurs-plyndringen med barn som slaver.
2. Den bør bidra til at det iverksettes sanksjoner mot banker i Kenya, Uganda, Sudan, arabiske og andre land som har bistått medlemmene av kleptokratiet i Juba med å føre store pengebeløp ut av landet.
3. Den bør inneholde krav til regimet i Juba om at alle kamphandlinger mot styrkene til NAS, Den nasjonale redningsfronten som ledes av Thomas Cirillo, stanses.
4. Den bør inneholde krav om at ytringsfriheten og forsamlingsfriheten og andre grunnleggende menneskeretter gjeninnføres.

5. Den bør ha et punkt om forsterket internasjonalt press mot regimet i Juba og de øvrige partene i avtalen om fortgang i arbeidet med å etablere en ny nasjonal hær.
6. Den bør legge et sterkt press på regimet i Juba om å gå tilbake til inndelingen med ti delstater.
7. Den bør bidra til at sør-sudanske ledere i tvunget politisk eksil får visa og økonomisk støtte til å reise internasjonalt for å delta i konfliktdependende og fredsbyggende arbeid for å bygge et demokratisk fundament for staten Sør-Sudan..
8. Den bør bidra til å utvikle effektive støtteformer for sivilsamfunnsorganisasjoner i Sør-Sudan og politiske grupper i diasporaen som på demokratisk grunnlag arbeider for konfliktløsning, fred og demokratisk samfunnsbygging i Sør-Sudan. Kvinneorganisasjoner må sikres støtte i slike sammenhenger.
9. Den bør aktivt oppmuntre regjeringer og andre institusjoner til å bevilge penger til forskningsinstitusjoner o.l. som i samarbeid med kompetente sør-sudanere vil utrede sakskomplekser knyttet til konfliktløsning og fredsbygging på demokratisk grunnlag for Sør-Sudan.
10. Den bør bidra til et internasjonalt politisk press på Salva Kiir og Riek Machar som gjør at de må trekke seg fra all politisk virksomhet.

Noen av disse tiltakene vil koste lite, andre vil kreve betydelig økonomisk støtte. Skulle det på nytt gå helt galt i Sør-Sudan, vil en slik plan B være mer enn nyttig med de problemer og utfordringer som da kommer.

Kilder:

1. *IGAD: Agreement of the Resolution of Conflict in the Republic of South Sudan, Addis Ababa 17th august 2015.*
2. *IGAD. Revitalised Agreement on the Resolution of Conflict in South Sudan (Khartoum September) Addis Ababa 12th September 2018.*
3. *Report of the Commission on Human Rights in South Sudan for the UN Human Rights Council 25th February-22nd March 2019*
4. *Rapport fra London School of Hygiene and tropical Medicine, høsten 2018*
5. *International Crisis Group, Salvaging South Sudan's Fragile Peace Deal, 13th March 2019*
6. *Ethnocide as a Tool of State-building and the Never-ending War. Paper by Dr. Carol Berger, University of Oxford, gjort tilgjengelig på internett i mars 2019.*
7. *"WE do not Honour Agreements" Dialogue and Peace Agreements in South Sudan, paper November 2018 from IRR, International Refugee Rights Initiative.*
8. *The House of Commons Library. Dette biblioteket har en egen utredningsgruppe som blant annet lager rapporter om politiske forhold i Afrika. Den siste om Sør-Sudan kom 6. mars.*
9. *Jeg har skrevet to bøker om Sør-Sudan med en hovedvekt på hva Norsk Folkehjelp bidro med under frigjøringskrigen 1986-2005, den første; PÅ LIVET LØS, kom sommeren 2015, den andre, en oppdatert og utvidet utgave på engelsk; LIVES AT STAKE, kom høsten 2017. I begge disse bøkene har jeg en lang liste over kilder som jeg har brukt under skrivingen av bøkene. I kapittel 20 i den engelske utgaven gir jeg en fakta forankret oppsummering med kildehenvisninger av hvordan maktmisbruket og kleptokratiet har utviklet seg i Sør-Sudan. Jeg har trukket på denne bakgrunnskunnskapen i arbeidet med denne artikkelen.*
10. *Jeg har lest alle rapportene om Sør-Sudan som er kommet fra Sentry Report/The Enough Project siden 2015.*

11. *Jeg har lest de fleste FN rapportene som er kommet om Sør-Sudan og som nevnt ovenfor, særlig rapporten fra FNs Menneskerettighetskommisjon for Sør-Sudan som ble lagt fram på møtet i FNs Menneskerettighetsråd i Genève i mars i år.*
12. *Jeg har et politisk og faglig nettverk i Øst-Afrika fra mange år tilbake som daglig formidler bakgrunn og nyheter fra Sør-Sudan. Det jeg har fått fra dette nettverket har vært viktig for innholdet i denne artikkelen.*
13. *Jeg har brukt Wikipedia og andre nettopplysninger intensivt under arbeidet.*
14. *Når det gjelder kildene for det jeg skriver i kapittel 6 om gruppene som er sendt fra Juba for å ta hånd om opposisjonelle i Khartoum, Addis Abeba og Nairobi, samt det jeg i kapittel 8 skriver om ressursplyndringen, slavedriften torturen av barnarbeidere i gullgruvene i Ekvatoria, er kildene folk som jeg personlig kjenner fra mange år tilbake og som jeg stoler på, men som må beskyttes. Skulle det bli kjent i Sør-Sudan hvem de er, vil deres liv være i fare.*
15. *Nyheter fra Vatikanet for perioden 8.-12. april samt pavens tale til de sør-sudanske lederne 10. april.*
16. *MEMO. Middle East Monitor, 14-12-2018. US sanctions ex-Israeli general over South Sudan. Se også Google om; Global N.T.M Ltd, Global Law Enforcement and Security Ltd og Global IZ Group Ltd som delvis eies av den israelske pensjonerte generalen Israel Ziv som er rammet av USA sanksjonene, og som alle opererer i Sør-Sudan. Jeg har også selv snakket med folk i Juba som har flyktet, men før det sett israelske forhørsekspertene trene sør-sudanere.*